

CONSILIUL JUDEȚEAN
DÂMBOVIȚA

COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL
„CURTEA DOMNEASCĂ” TÂRGOVIȘTE

MUZEUL EVOLUȚIEI OMULUI ȘI TEHNOLOGIEI ÎN PALEOLITIC
THE MUSEUM OF HUMAN EVOLUTION AND TECHNOLOGY IN PALAEOLITHIC

CATALOGUL EXPOZIȚIEI

ARTA ÎN PALEOLITICUL DIN ROMÂNIA

EXHIBITION CATALOGUE

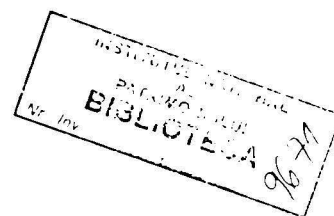
**THE ART IN THE PALAEOLITHIC
OF ROMANIA**

CONSILIUL JUDEȚEAN
DÂMBOVIȚA

COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL
„CURTEA DOMNEASCĂ,, TÂRGOVIȘTE

MUZEUL EVOLUȚIEI OMULUI ȘI TEHNOLOGIEI ÎN PALEOLITIC
THE MUSEUM OF HUMAN EVOLUTION AND TECHNOLOGY IN PALAEOLITHIC

CATALOGUL EXPOZIȚIEI
ARTA ÎN PALEOLITICUL DIN ROMÂNIA

EXHIBITION CATALOGUE
**THE ART IN THE PALAEOLITHIC
OF ROMANIA**

Prof.univ.dr. Marin CÂRCIUMARU, C.S. II dr. Elena-Cristina NIȚU,
C.S. III dr. Ovidiu Cîrstina, muzeograf II drd. Florin Ionuț Lupu,
muzeograf II drd. Marian Leu, drd. Adrian Nicolae

Târgoviște
2018

Figurină antropomorfă din lemn silicifiat *Silicified wood anthropomorphic figurine*

Poiana Cireșului-Piatra Neamț

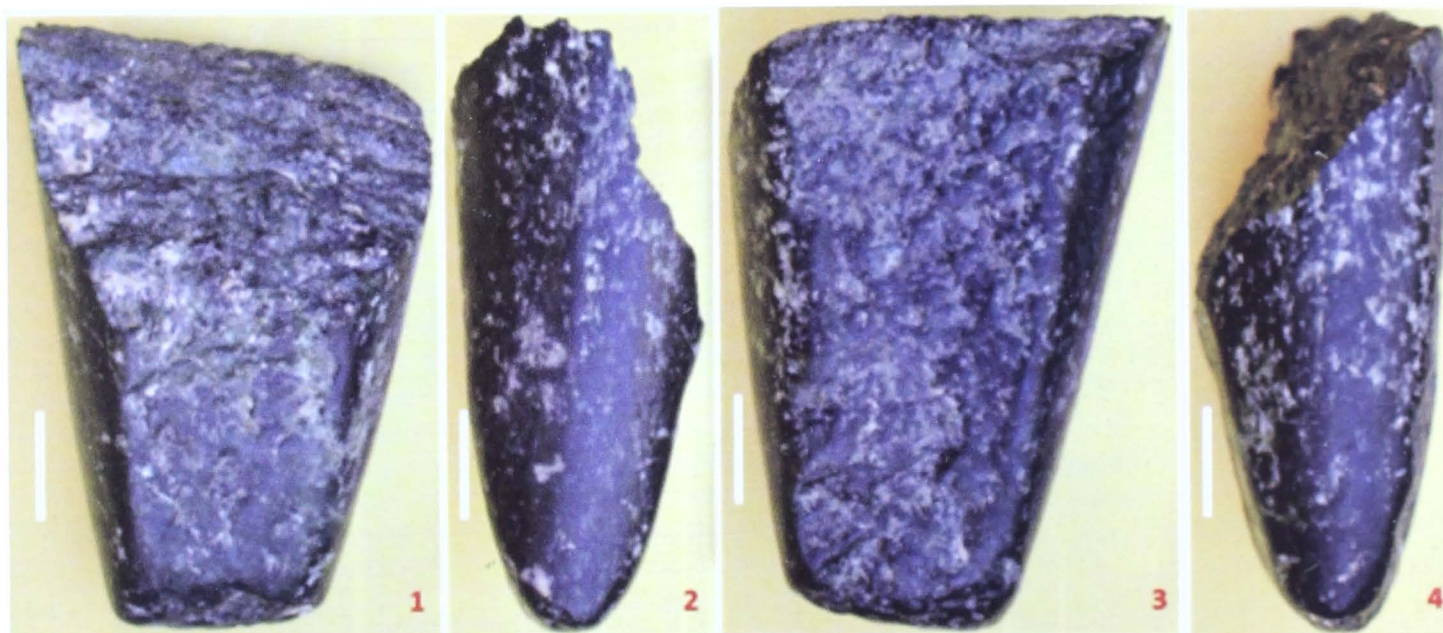
În anul 2015, s-a descoperit în nivelul Gravetian I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) din situl Poiana Cireșului-Piatra Neamț prima figurină antropomorfă feminină paleolitică din România. Statueta a fost găsită în poziție înclinată, în preajma unor intense pete de arsură, care făceau probabil parte dintr-o fostă vatră. Din punct de vedere stilistic, statueta de la Poiana Cireșului este realizată destul de schematic, în Gravetian remarcându-se adesea tendința de realizare a unor reprezentări cu evidente trăsături figurative de o mare diversitate.

In 2015, the first paleolithic anthropomorphic figurine in Romania was found in the Gravettian I layer ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) of Poiana Cireșului Piatra-Neamț site. The statuette lay in a tilted position, next to some intense burning stains, which were probably part of a former hearth. Stylistically, the Poiana Cireșului statuette is quite schematic, the tendency to make representations with obvious figurative traits of great diversity being often noted in the Gravettian.

Obiect prelucrat din serpentinit *Item made of serpentinite*

Poiana Cireșului-Piatra Neamț

În anul 2018, s-a descoperit în nivelul Gravetian II (23.420 ± 310 - 25.135 ± 150 B.P.) un obiect fragmentat de formă trapezoidală din serpentinit. O astfel de rocă a fost utilizată în realizarea statuetelor feminine de tip Venus la Grimaldi (Italia). Duritatea relativ scăzută a serpentinitului a facilitat prelucrarea sa prin diferite modalități, pentru ca în final să se utilizeze polisajul, mai ales pe părțile laterale, care puteau eventual să reprezinte picioarele unei statuete (scara= 1 cm).

In 2018, a fragmented trapezoidal serpentinite item was found in the Gravettian II level (23.420 ± 310 - 25.135 ± 150 B.P.). Such a rock was used to make the female Venus statuettes from Grimaldi (Italy). The relatively low hardness of the serpentinite facilitated its manufacturing in various ways and in the end polishing was done particularly on the sides, which could possibly represent the legs of a figurine (scale= 1 cm).

Oase divers gravate
Diafiză gravată
Variously engraved bones
Engraved diaphysis

Poiana Cireşului-Piatra Neamţ

În anul 2002, în Gravetianul I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) s-a descoperit o diafiză gravată. Descoperită în stare fragmentară, ea totuşi a conservat pe una din muchii cele 17 encoches cu aspect rombic, bine evidenţiate, care fac parte din decoraţiunile non figurative. Gravurile de tip *encoches* au forma literei V şi au fost decupate cu o lamă/aşchie ascuţită de silex sau o altă rocă silicioasă, acţionată sub un unghi de circa 45° (1-vedere generală; 2-detaliu) (scara=1 cm).

In 2002, the Gravettian I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) layer revealed an engraved diaphysis. Though found in a fragmentary state, on one of the edges it still preserved the 17 well-highlighted rhombus-shaped notches, which are part of the non-figurative decorations. The notched engravings are V-shaped and were carved with a sharp flint blade/flake or another siliceous rock, operated at an approximately 45° angle (1-general view; 2-detail) (scale=1 cm).

Metapod lateral de cal gravat
Engraved horse lateral metapodium
Poiana Cireșului-Piatra Neamț

În 2007, s-a descoperit un metapod lateral de cal în nivelul Gravetian I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.). Pe una dintre muchiile metapodului există 11 encoche superficiale, mai puțin prelucrate în raport cu cele de pe diafiză, obținute probabil prin simpla crestare cu o unealtă litică (scara=1 cm).

In 2007, a horse lateral metapodium was found in the Gravettian I layer ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.). On one of the edges of the metapodium there are 11 superficial notches, less worked as compared to those on the diaphysis, which were probably made by merely notching with a lithic tool (scale=1 cm).

Coastă gravată lateral
Rib engraved on the side
Poiana Cireșului-Piatra Neamț

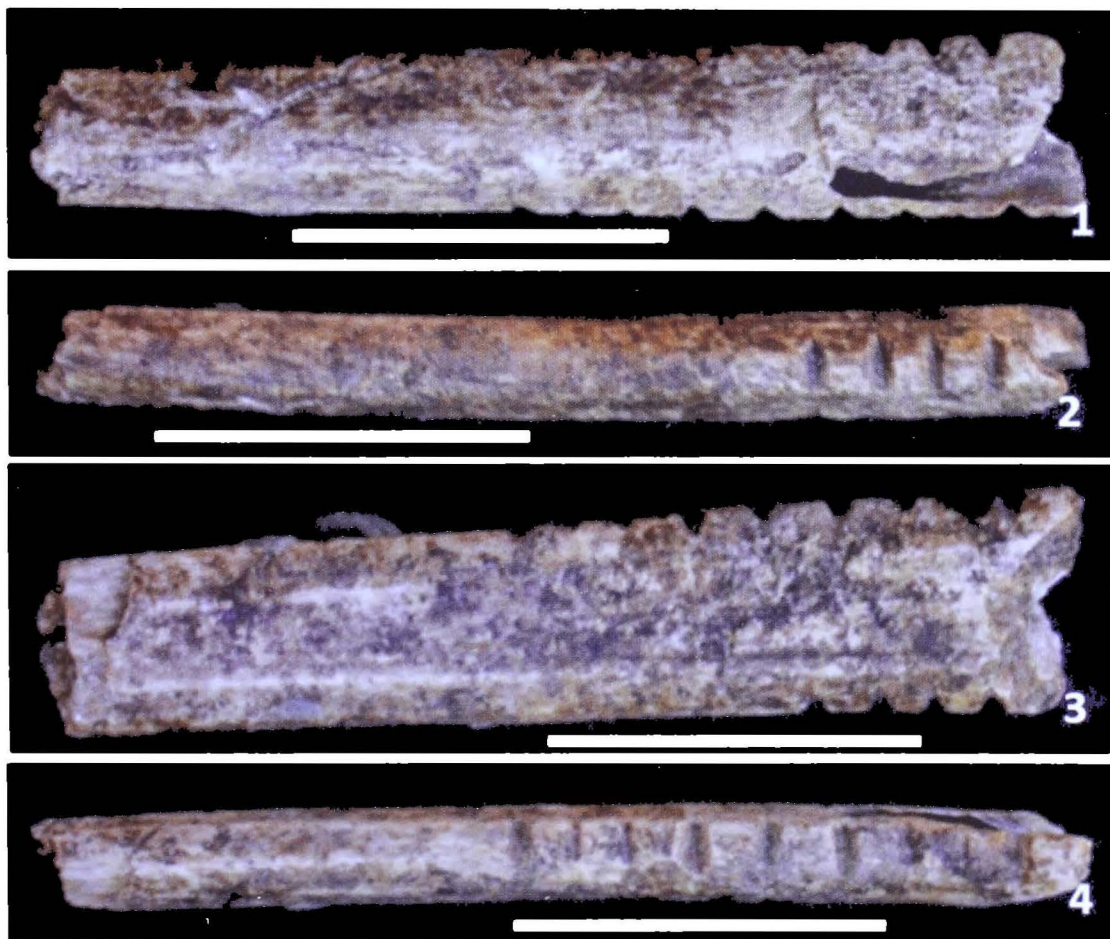
A fost descoperită în 2015 în nivelul Gravetian I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.). Gravurile sunt dispuse pe cele două laturi ale coastei, sub forma unor serii de encoches: 5 pe partea dreaptă și 4 pe cea din stânga. În mod sigur numărul lor era mai mare, dar, din păcate, coasta este ruptă la acest capăt. Obiectul își găsește analogii într-o piesă aproape similară de la Kostienki 9 (Rusia) (1-vedere generală; 2-3 detalii) (scara=1 cm).

It was found in 2015 in the Gravettian I layer ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.). The engravings are arranged on the two sides of the rib, in the shape of series of notches: 5 on the right side and 4 on the left. There were certainly more of them, but unfortunately the rib is broken at this end. The object finds analogies in an almost similar item from Kostienki 9 (Russia) (1-general view; 2-3 details) (scale=1 cm).

Os gravat lateral
Bone engraved on the side

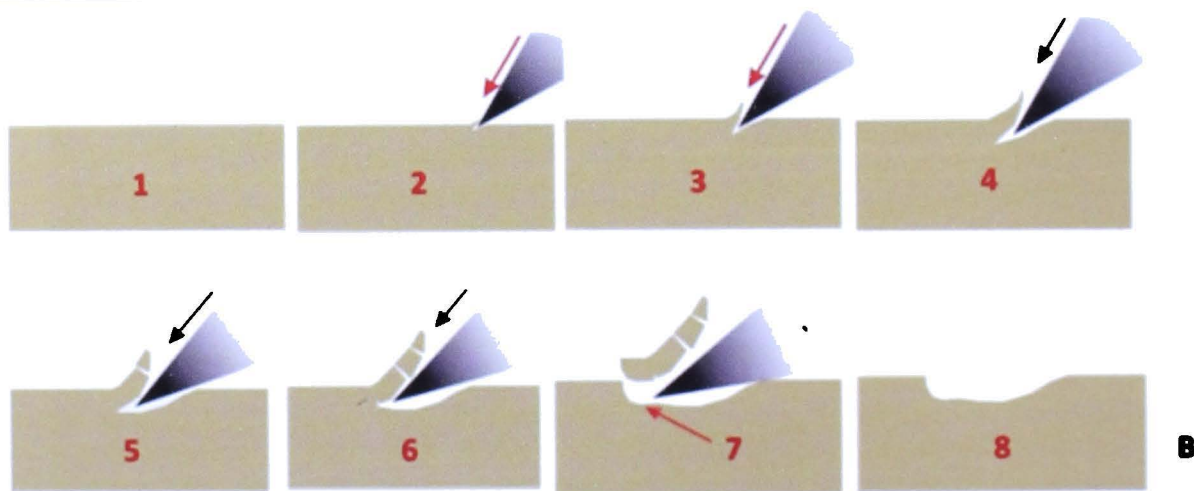
Poiana Cireșului-Piatra Neamț

Acest mic fragment de os, gravat pe două din laturi, a fost descoperit în anul 2014 în Gravettianul I (19.320 ± 80 - 20.154 ± 97 B.P.). Gravurile se concentrează pe două laturi la unul din capătul fragmentat. S-au conservat 4 *encoche*s pe latura din stânga și 9 pe cea din dreapta. Amenajarea suprafeței suportului s-a făcut prin raelaj și abraziune (scara = 1 cm).

This small bone fragment engraved on two sides was found in 2014 in Gravettian I layer (19,320 ± 80 - 20,154 ± 97 B.P.). The engravings are concentrated on two sides of the fragmented end. 4 notches have been preserved on the left side and 9 on the right. The blank surface was refined by scraping and abrasion (scale = 1 cm).

Os gravat *Engraved bone* Poiana Cireșului-Piatra Neamț

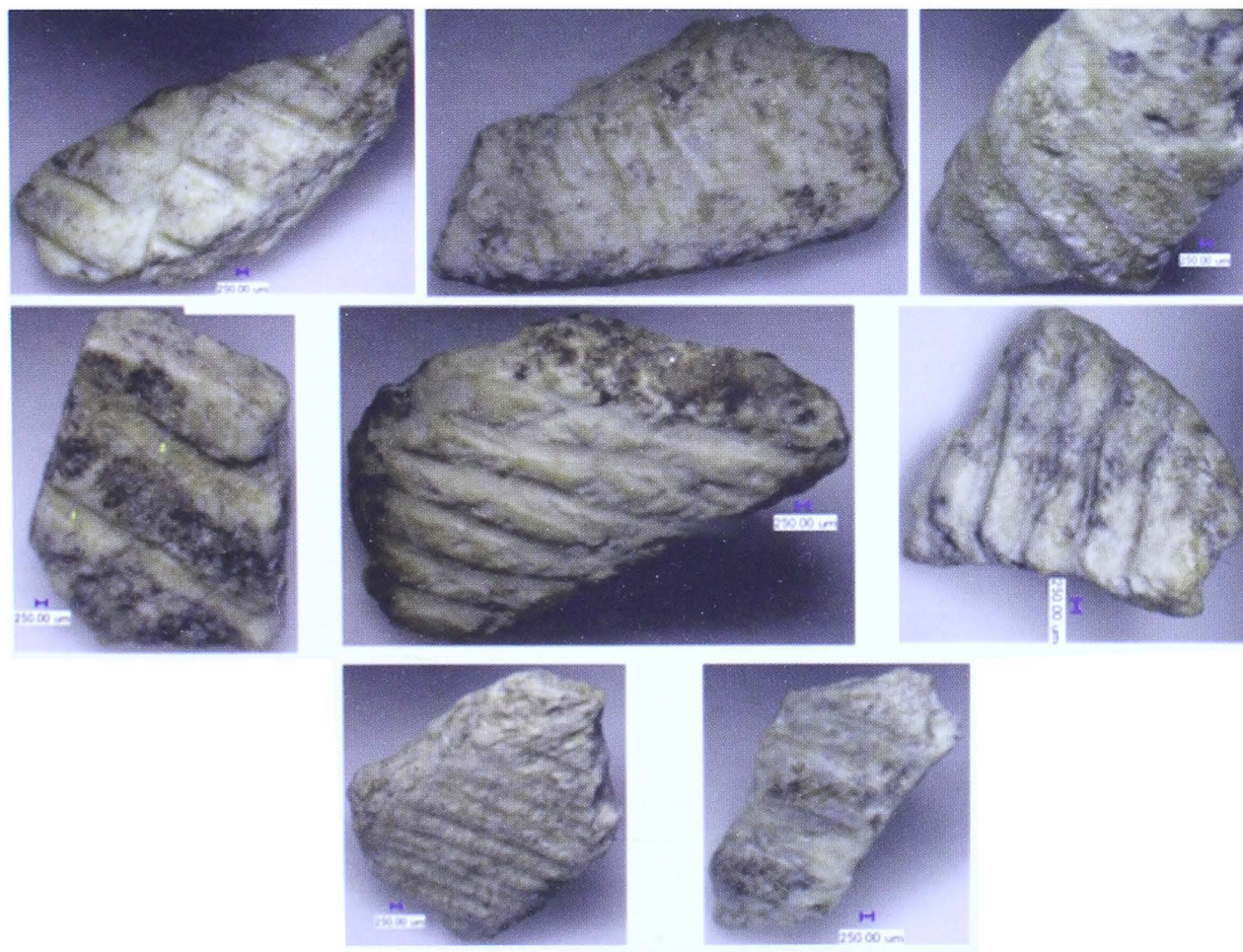
În Gravetianul I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) de la Poiana Cireșului, s-a descoperit în 2003 un fragment de os gravat. Suprafața superioară cu gravuri este ușor convexă și conservă câteva stigmatе de preparare înainte de efectuarea gravurilor (A). Gravurile sunt situate pe zona mediană, treisprezece dintre ele fiind dispuse pe un unic rând, iar alte două, într-una din extremități, dispuse lateral față de celelalte. Gravurile sunt destul de unitare din punct de vedere tehnic, micile diferențe fiind doar detalii în obținerea unora dintre ele. În general, s-a utilizat un burin diedru acționat pentru crearea unui front de desprindere a țesutului compact al osului, apoi a unui front de desprindere a țesutului spongios, similar lății burinului (B) (scara=1 cm).

A engraved bone was found in 2003 in the Gravettian I layer ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) from Poiana Cireșului. The upper surface with engravings is slightly convex and preserves only a few preparation stigmata prior to the execution of engravings (A). The engravings are located on the median area, thirteen of them being arranged in a single row, while two others at one of the extremities, set laterally in relation to the others. Technically, the engravings are fairly unitary, the small differences being only details in obtaining some of them. Generally, a dihedral burin was used to create a bone compact tissue detachment front, then a spongy tissue detachment front, similar to the width of the burin (B) (scale=1 cm).

Obiecte mici de os diferit gravate *Variously engraved small bone items*

Poiana Cireşului-Piatra Neamţ

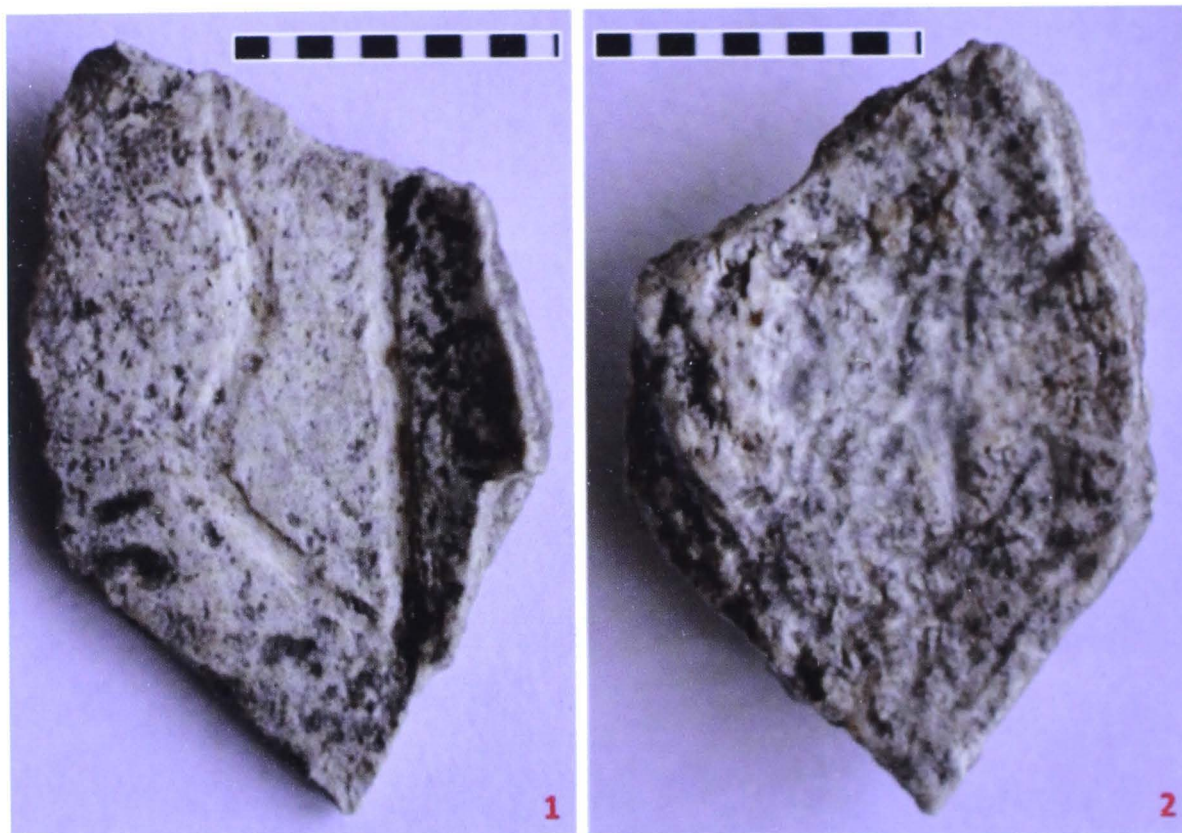
Campaniile de săpături din 2006 și 2007 au dus la descoperirea în Gravetianul I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) a opt fragmente de os, de mici dimensiuni, gravate în mod diferit. După cum se vede, cu toate că dimensiunile acestor fragmente sunt modeste, ele se individualizează prin aspectul gravurilor, probabil ca o consecință a faptului că aparțin unor obiecte mai mari care se particularizau fiecare printr-un anumit mod de decor. Observațiile microscopice au identificat gravuri cu profile diferite, pe unele în forma literei U, iar pe altele în forma literei V (imagini obținute la microscopul cu fibră optică: scara=0,25 mm).

The 2006 and 2007 excavation campaigns led to the discovery of eight bone fragments, of small sizes, engraved in various ways, in the Gravettian I layer ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.). As can be seen, although these fragments are of modest sizes, they stand out through the aspect of the engravings, probably as a consequence of their being part of some larger objects, each one notable due to a certain manner of decoration. Microscopic observations have identified engravings with different profiles, U-shaped or V-shaped (images obtained with the fibre-optic microscope: scale=0,25 mm).

Os gravat pe fața superioară
Bone engraved on the upper face

Poiana Cireșului-Piatra Neamț

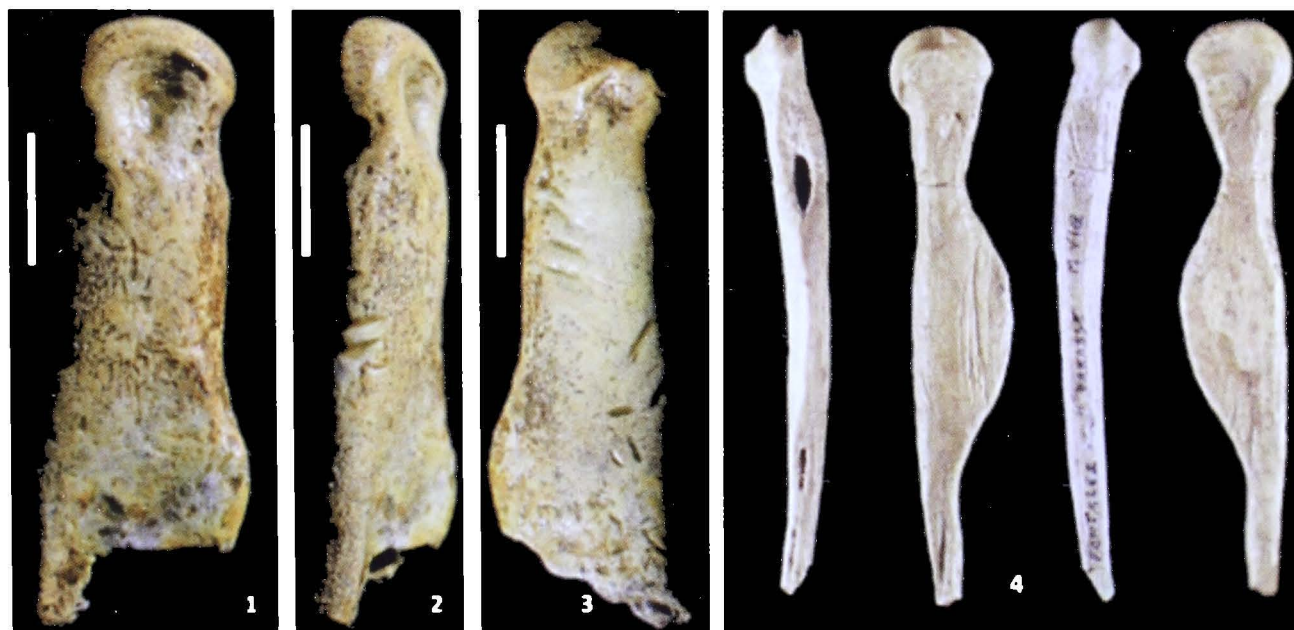

În anul 1998, s-a descoperit în stratul Gravettian I (19.320 ± 80 - 20.154 ± 97 B.P.) un fragment de os de dimensiuni mici. Pe fața sa superioară, s-a observat o gravură foarte interesantă, care anticipează într-un fel binecunoscutele claviforme de la Lalinde-Gönnersdorf (scara=10 mm).

In 1998, a bone fragment of small dimensions was found in the Gravettian I layer (19.320 ± 80 - 20.154 ± 97 B.P.). On its upper face, a very interesting engraving, which anticipates in a way the well-known claviforms of Lalinde-Gönnersdorf, was noted (scale=10 mm).

Metapod de ren cu incizii *Reindeer metapodium with incisions*

Poiana Cireșului-Piatra Neamț

În anul 2014, în Gravetianul I (19,320 ± 80 - 20,154 ± 97 B.P.) de la Poiana Cireșului, s-a descoperit un metapod de ren fragmentat la partea distală (1-3). Pe una dintre fețe atrage atenția trei grupuri de câte două sau trei incizii, ceea ce a determinat să i se confere un statut aparte, în măsura în care ele nu sunt consecința unor acțiuni de descărnare. Fragmentarea metapodului la partea distală a făcut dificilă o apreciere asupra unor eventuale intervenții umane în această zonă. În Paleoliticul superior, s-au descoperit mai multe metapodii, uneori cu intervenții antropice, care au oferit interpretări diverse și uneori controversate. De la Fontalès, Franța (4), este invocat un metapod de ren, prelucrat în jumătatea distală pentru a accentua silueta umană, în special fesele (seara 1 cm).

In 2014, a reindeer metapodium broken in the distal part was found in the Gravettian I layer (19,320 ± 80 - 20,154 ± 97 B.P.) from Poiana Cireșului (1-3). Three groups of two or three incisions on one of the faces are to be noticed, due to which it has acquired a special status, for they are not the result of fleshing out. The metapodium fragmentation in the distal part has made it difficult to opine on the possible human interventions in this area. Several metapodia from the Upper Palaeolithic have been found, sometimes with anthropic interventions, which have provided various and often controversial interpretations. A reindeer metapodium, worked in the distal half in order to highlight the human silhouette, the buttocks in particular, is invoked at Fontalès, France (4) (scale 1 cm).

Galet gravat *Engraved pebble*

Poiana Cireșului-Piatra Neamț

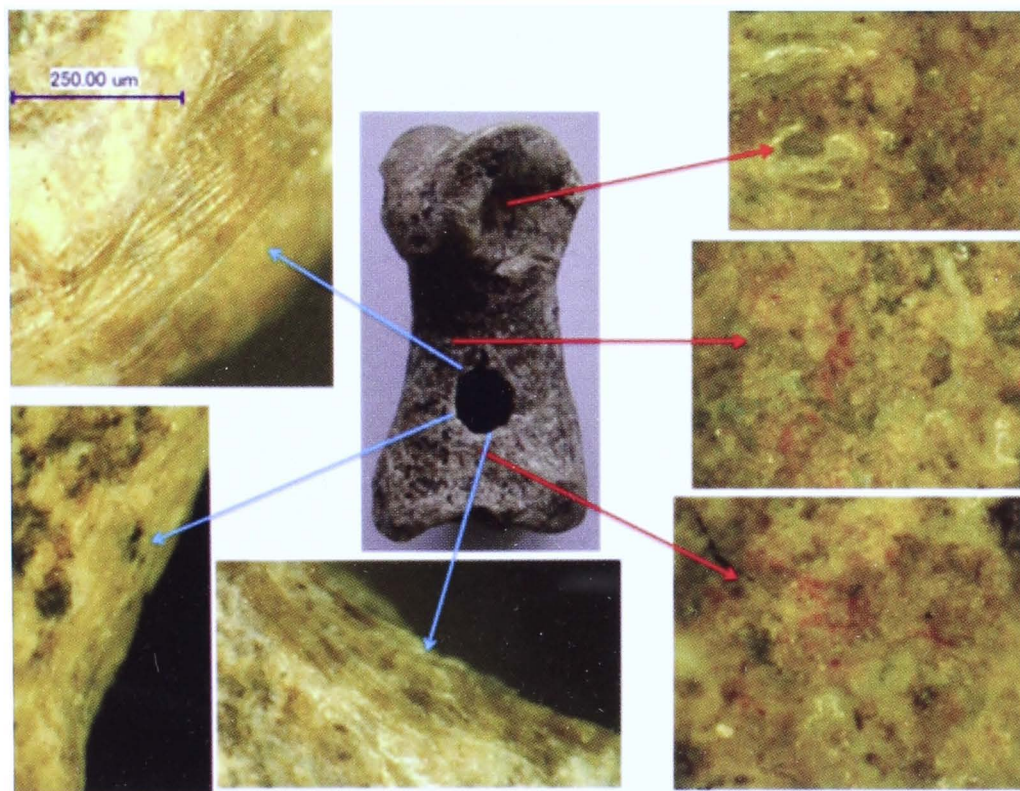
În anul 2001, s-a descoperit în Gravetianul I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) un galet de cuarțit de formă ovală și aspect plat. Pe 1/4 din contur a fost decorat cu 6 *encoche*s paralele, vopsite cu oceru roșu. Urme de oceru s-au conservat și pe restul suprafaței, ceea ce ne face să presupunem că galetul putea să fi fost vopsit în întregime. Acest lucru ar spori valoarea simbolică a acestui obiect (scara=1 cm).

In 2001, in the Gravettian I layer ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.), an oval-shaped quartzite pebble with flat aspect was found. On 1/4 of its contour it was decorated with 6 parallel notches, stained with red ochre. Ochre traces were also preserved on the rest of the surface, which makes us assume that the pebble may have been entirely painted. This might add to the symbolic value of this object (scale=1 cm).

Instrumente de produs sunete *Sound-producing tools*

Poiana Cireșului-Piatra Neamț

Diversificarea mijloacelor de comunicare a reprezentat un câștig major în evoluția spirituală a comunităților paleolitice. Instrumentele de obținere a sunetelor au făcut parte, cu certitudine, din primele forme în nuanțarea modalităților de exprimare. Atunci când au fost obținute prin prelucrarea unor oase lungi de păsări sau mamifere cu interiorul gol, erau mai complexe, iar cele realizate din falange de ierbivore sunt mai simple, fiind prevăzute cu un singur orificiu. În acest context, în 2002, în nivelul Gravetian I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) de la Poiana Cireșului, s-a descoperit o falangă de ren, care avea o perforație astfel situată încât permite obținerea cu ușurință a unor sunete specifice unui fluier. Analizele microscopice au relevat existența unor stigmat care au rezultat în urma realizării orificiului cu un utilaj litic prin rotație. Calitățile deosebite ale microscopului digital au evidențiat, cât se poate de sugestiv, că instrumentul de suflat de la Poiana Cireșului este rezultatul acțiunii antropice, observându-se destul de clar stigmatul lăsat de procesul de rotație a unui instrument litic pentru fasonarea perforației. De asemenea, aceleași analize au evidențiat și conotațiile simbolice ale fluierului de la Poiana Cireșului, pentru că, după cum se observă, acesta a fost vopsit măcar în parte cu ocră roșu.

The diversification of the means of communication was a major gain in the spiritual evolution of Palaeolithic communities. Sound-producing instruments were certainly among the first forms of refining the ways of expression. When resulted from the working of long bird or mammalian bones with hollow inside, they were much more complex, whereas those made of herbivore phalanges are simpler and have only one hole. In this context, in 2002, in the Gravettian I layer ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) of Poiana Cireșului, revealed a reindeer phalanx with a perforation located in such a way as to allow the production of flute sounds. The microscopic analyses have clearly highlighted that the wind instrument from Poiana Cireșului is the result of anthropic action, the stigmata left by the rotation of a lithic tool to shape the perforation being quite clearly noticed. The same analyses have also revealed the symbolic connotations of the Poiana Cireșului flute, because it was at least in part painted with red ochre, as can be noted.

Podoabe

Personal ornaments

Dinții de animale perforați

Perforated animal teeth

Incisivde urs de peșteră perforat

Perforated cave bear incisor

The Cioarei-Boroșteni Cave

Prin săpăturile arheologice din anul 1995 din peștera Cioarei de la Boroșteni (com. Peștișani, jud. Gorj), s-a descoperit în nivelul gravetian ($25.900 \pm 120 - 23.570 \pm 230$ B.P.) un incisiv de urs de peșteră perforat. Perforația a fost făcută în partea mijlocie a dintelui, puțin spre vârful rădăcinii (1,7 cm de vârful rădăcinii și 2,2 cm de partea superioară), dinspre ambele părți, relativ în mod egal, rezultând o perforație biconică, în formă de clepsidră, cu diametrul minim de 0,3 cm (scara = 1 cm).

Through archaeological excavations since 1995 from the cave Cioarei from Boroșteni (comm. Peștișani, Gorj County) were found in the Gravettian layer ($25.900 \pm 120 - 23.570 \pm 230$ B.P.) a perforated cave bear incisor. The perforation was made in the middle of the tooth, slightly towards the root tip (1,7 cm from the root tip and 2,2 cm from the upper part), from both sides, relatively equally, resulting in a sandglass-shaped biconical perforation with the minimum diameter of 0,3 cm (scale = 1 cm).

Canin de lup perforat *Perforated wolf canine*

Poiana Cireşului-Piatra Neamţ

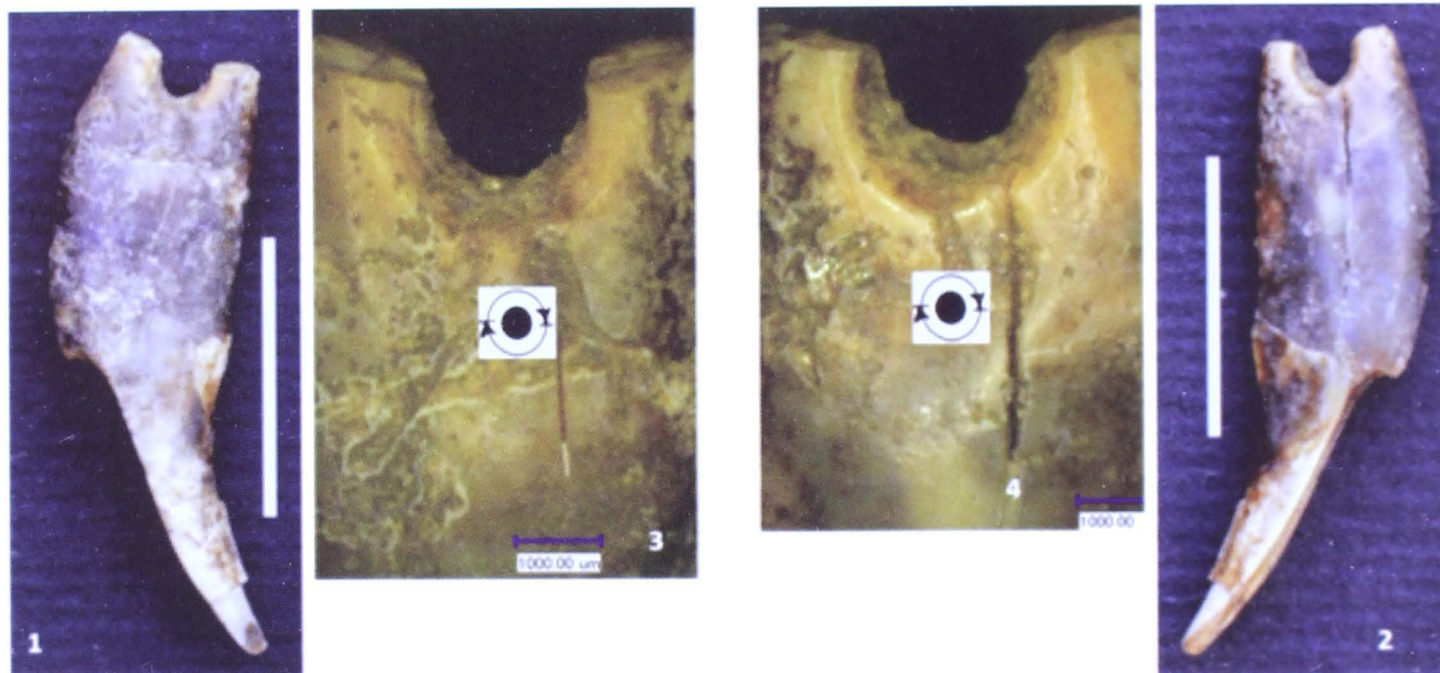
În campania din anul 2002, s-a descoperit în nivelul Gravetian I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) un canin de lup perforat (1-2). Perforația a fost realizată dintr-o singură direcție, la circa 0,3 cm de vârful rădăcinii și la 4,5 cm de partea superioară a caninului. În vederea obținerii perforației, una din suprafețe a fost în mod cert supusă unui grataj destul de profund cu o lamă sau așchie din piatră, dinspre partea mezială spre vârful rădăcinii (3). Gratajul a fost combinat cu abraziunea pe suprafața viitoare perforații (4) (scara: 1-2=1 cm; 4=0,25 mm).

During the 2002 campaign, in the Gravettian I layer ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.), a wolf canine, which had been perforated was found (1-2). The perforation was made from one direction, about 0.3 cm from the root tip and 4.5 cm from the upper part of the canine. In order to obtain the perforation, one of the surfaces was definitely subjected to rather deep scraping with a stone blade or flake from the mesial part to the root tip (3). Scraping was combined with abrasion on the surface of the would-be perforation (4) (scale: 1-2=1 cm; 4=0,25 mm).

Canin de vulpe perforat *Perforated fox canine*

Poiana Cireşului-Piatra Neamţ

În campania de săpături arheologice din anul 2014, s-a descoperit în Gravetianul I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) de la Poiana Cireşului un canin de vulpe perforat spre vârful rădăcinii (1-2). Dintele a fost fragmentat atât în partea proximală, cât şi în cea distală. Perforaţia pentru suspendare a fost realizată biconic, aproape exclusiv prin rotirea unui vârf ascuţit de silex sau o altă rocă dură (3-4). Această acţiune nu a fost precedată de o pregătire specială a suprafeţei destinată perforării. S-au păstrat numai câteva slabe urme de raclaj (scara: 1-2=1 cm; 3-4=0,25 mm).

The 2014 campaign of archaeological excavations revealed in the Gravettian I layer ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) of Poiana Cireşului a fox canine that was perforated towards the root tip (1-2). The tooth was broken both in the proximal and distal part. The perforation for suspension was made biconically, almost exclusively by rotating a sharp flint point or of another hard rock (3-4). This action was not preceded by a special preparation of the surface to be pierced. Only a few faint traces of scraping have been preserved (scale: 1-2=1 cm; 3-4=0,25 mm).

Canin de vulpe *Fox canine*

Poiana Cireșului-Piatra Neamț

Un al doilea *canin de vulpe*, fragmentat din vechime, s-a descoperit în Gravetianul I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) de la Poiana Cireșului în campania din 2018. Perforația a fost efectuată spre vârful rădăcinii, fiind distrusă aproape în totalitate. Pe una din fețe se păstrează totuși urmele orificiului (scara- 1 cm).

A second fox canine, fragmented since very old times, has been found during the 2018 campaign in the Gravettian I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) from Poiana Cireșului. The perforation was made toward the tip of the root and is almost completely damaged. Still, one of the faces preserves the traces of the orifice

Canin de cerb *Red deer canine*

Poiana Cireşului-Piatra Neamţ

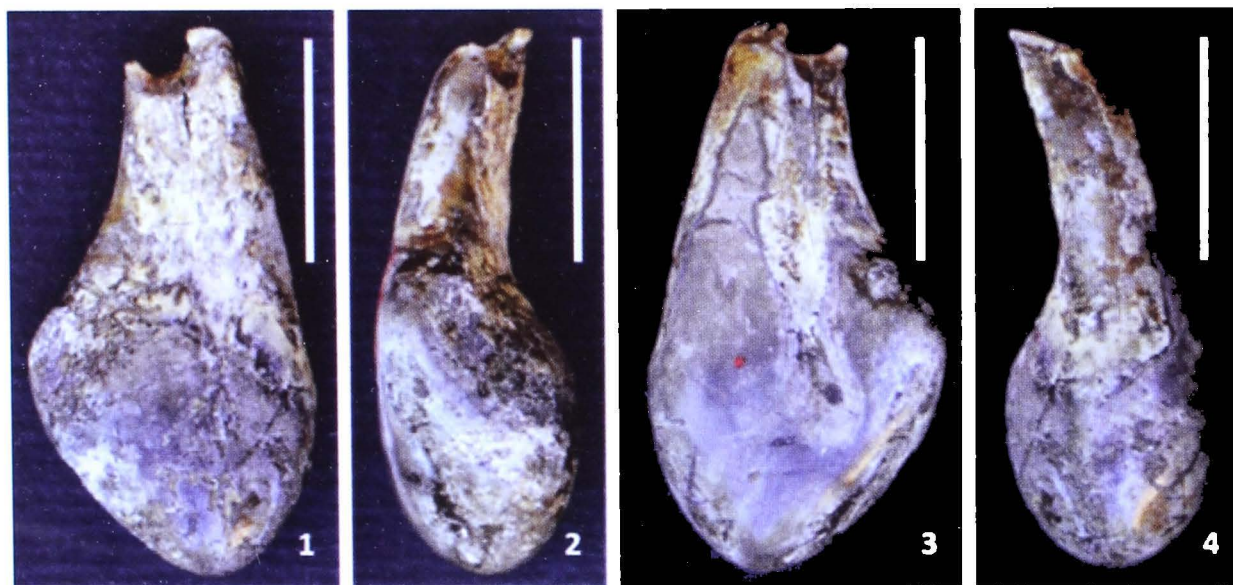

În campania de săpături arheologice din anul 2001, s-a descoperit în Gravetianul I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) de la Poiana Cireşului un canin de cerb fragmentat, care a fost perforat pentru a fi transformat în podoabă. Un astfel de dinte corespundea întru totul gustului omului în Paleoliticul superior. Pentru că acest exemplar este distrus în zona perforației, nu se pot face prea multe considerații tehnologice asupra modului de realizare a acesteia. De altfel, numai una dintre laturile perforației a rămas neafectată și ne permite să afirmăm că, în mod cert, penetrarea s-a efectuat și din această parte, prin rotația unui utilaj litic cu vârful ascuțit, după ce în prealabil s-a acționat prin abraziune asupra zonei respective (scara=1 cm).

The 2001 campaign of archaeological excavations revealed in the Gravettian I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) of Poiana Cireşului a fragmented red deer canine, which had been perforated in order to be transformed into an ornament. Such a tooth was completely to the Upper Palaeolithic man's liking. Because this item is damaged in the perforation area, one cannot make too many technological observations on how it was made. In fact, only one side of the perforation has remained unaffected and allows us to state that penetration was definitely made from this part also by rotating a lithic tool with a sharp point, after having previously abraded this area (scale= 1 cm).

Canin de cerb *Red deer canine*

Poiana Cireșului-Piatra Neamț

În anul 2014, din nivelul Gravetianul I ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) de la Poiana Cireșului, s-a recuperat un al doilea canin de cerb. El a fost găsit în preajma unei vetre, care l-a afectat profund, în sensul că este destul de ars. Perforația destinată suspendării se găsește la rădăcina dintelui. Partea superioară a perforației lipsește, fiind distrusă din vechime. Din perforația destinată suspendării s-a conservat suficient ca să se observe prelucrarea dinspre ambele fețe. Zona destinată penetrării a fost mai întâi pregătită prin desprinderii destul de evidente, acest aspect fiind mai vizibil pe una din fețe. Este foarte interesant că pe ambele fețe ale dintelui există mărfurii ale purtării prin suspendare pe un suport de piele. Stigmatetele respective sunt mai evidente și ușor de observat pe suprafețele convexe ale caninului, care veneau în contact direct și permanent cu vestimentația (scara = 1 cm).

In 2014, a second red deer canine was recovered from the Gravettian I layer ($19.320 \pm 80 - 20.154 \pm 97$ B.P.) of Poiana Cireșului. It was found near a hearth, which seriously affected it, as it is quite burnt. The perforation intended for suspension is to be found at the tooth root. The upper part of the perforation is missing, having been destroyed in early times. Enough of the perforation made for hanging has been preserved to let one note that working was done from both faces. The area intended for penetration was first prepared through quite obvious detachments, which is visible on one of the faces. It is very interesting that on both faces of the tooth there is evidence of wearing by suspension on a leather support. These stigmata are more obvious and easy to notice on the canine convex faces, which came into direct and permanent contact with the clothes (scale = 1cm).

Pandative și mărgelile din piatră
Stone pendants and beads

Pendant gravat din gresie marnoasă puternic silicifiată
Highly silicified marly sandstone engraved pendant

The Cioarei-Boroșteni Cave

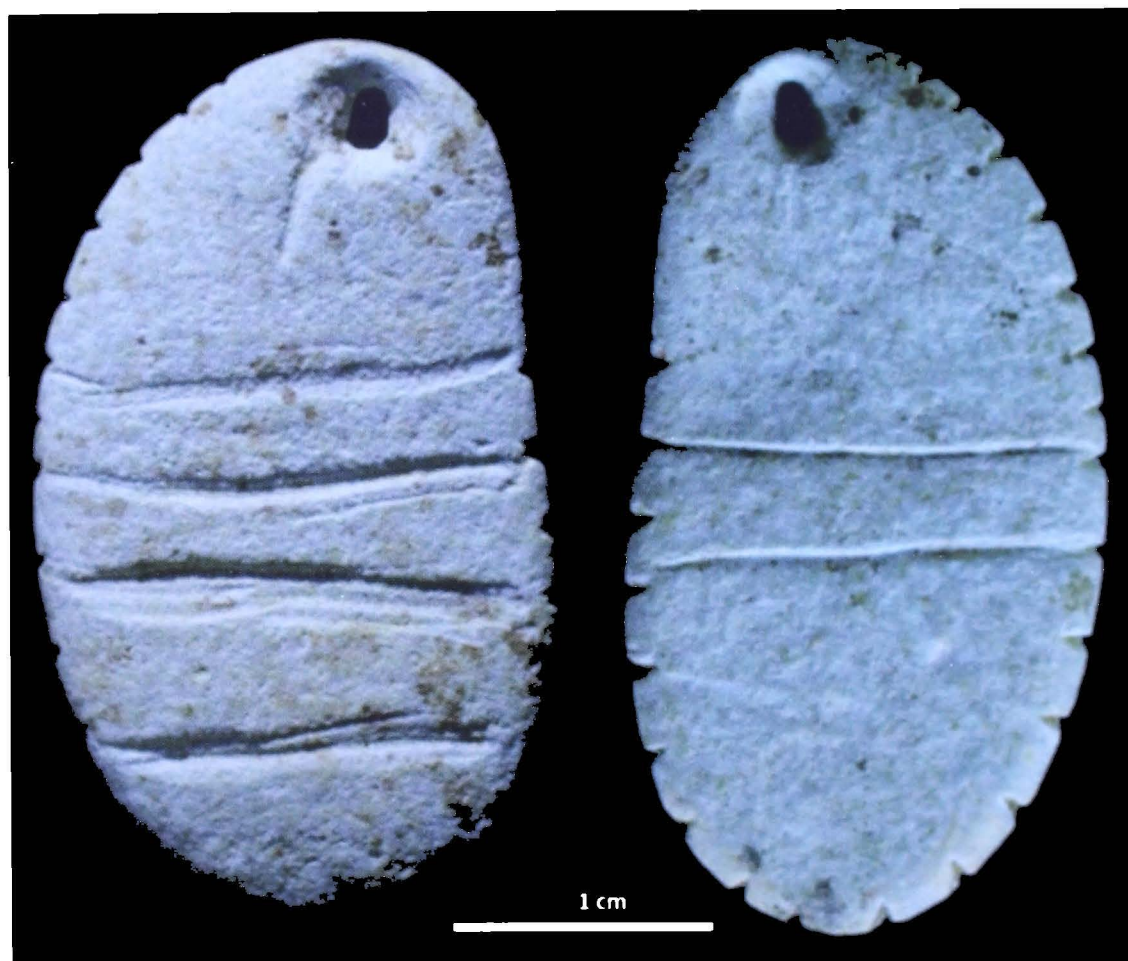
În nivelul gravetian ($25.900 \pm 120 - 23.570 \pm 230$ B.P.) din peștera Cioarei-Boroșteni, prin săpăturile din anul 1995, a fost descoperit un pandantiv gravat din gresie marnoasă puternic silicifiată. Latura cea mai lungă, convergentă spre partea distală, este decorată cu cinci incizii înclinate, care se dezvoltă pe ambele fețe și formează un unghi îndreptat cu vârful spre partea distală, sugerând gravura în *chevron* (1, 3-4). La partea proximală există patru incizii transversale vizibile și una ceva mai puțin profundă, plasate pe muchie. Pe cea de a doua latură lungă, mai groasă în partea distală, există opt incizii transversale bine conservate, o alta mai greu perceptibilă și una foarte slab trasată (2). În sfârșit, latura cea mai mică a triunghiului, de deasupra orificiului, este prevăzută cu două incizii (5). Pe fața superioară, în partea mijlocie și, mai ales, la partea proximală, pentru diminuarea grosimii suportului în vederea efectuării perforației, există stigmat care dovedesc intervenția prin abraziune asupra suprafeței. Perforația destinată funcției de suspendare a pandantivului este dispusă la 0,85 cm sub latura mică și a fost efectuată cu un utilaj litic acționat mai mult din partea superioară. Pandantivul păstrează urme de ochru pe întreaga suprafață, fiind mai evidente în neregularitățile rocii și în părțile incizate (scara=1 cm).

In the Gravettian layer ($25.900 \pm 120 - 23.570 \pm 230$ B.P.) from the Cioarei-Boroșteni Cave, the 1995 excavations, revealed an engraved pendant of highly silicified marly sandstone. The longest side, converging to the distal part, is decorated with five oblique incisions, which develop on both faces and form an angle of which is pointed to the distal part, suggesting the chevron engraving (1, 3-4). At the proximal part there are four visible transversal incisions and one that is slightly less deep, located on the edge. On the second longer side, which is thicker in the distal part, there are eight well-preserved transversal incisions, one that is more difficult to perceive and a very poorly traced one (2). Finally, the short side of the triangle, above the hole, has two incisions (5). On the upper face, in the middle and particularly at the proximal part, some stigmata point to the intervention by abrasion on the surface with a view to reducing the thickness of the blank in order to make the perforation. The perforation intended for the pendant suspension is placed 0.85 cm under the short side and was made with a lithic tool moved more from the upper part. The pendant preserves traces of ochre on the entire surface, which are more evident in the irregularities of the rock and in the incised parts (scale=1 cm).

Pandativ gravat din silit *Engraved siltite pendant*

Poiana Cireşului-Piatra Neamţ

Prin săpăturile arheologice din 2013 de la Poiana Cireşului-Piatra Neamţ, s-a descoperit în nivelul Gravetian I (19.320 - 80 - 20.154 - 97 B.P.) un pandativ din piatră gravat în stil geometric pe ambele fețe și cu *enches* pe circumferință. Pandativul a fost realizat din silit, o rocă cu o ușoară tentă verzui. Intensitatea culorii se accentuează în măsura în care roca este umezită. Această caracteristică probabil că nu a scăpat nici vânătorilor gravetieni care au purtat acest pandativ. Perforația este biconică, fiind obținută acționând cu un utilaj litic cu un vârf ascuțit. Urmele de suspendare sunt vizibile și cu ochiul liber, în sensul că s-a produs o alungire a orificiului care, cel mai probabil, avea inițial o formă mai mult sau mai puțin circulară (seara 1 cm).

The 2013 archaeological excavation campaign carried out at Poiana Cireşului-Piatra Neamţ revealed in Gravettian I layer (19.320 - 80 - 20.154 - 97 B.P.) a stone pendant geometrically engraved on both sides and with notches on the outline. The pendant was made of siltite, with a slight greenish tint. The colour intensity is accentuated if the rock is wet. This particularity was probably noticed by the Gravettian hunters who wore this pendant. The perforation is biconic, being the result of a lithic tool with a sharpened end. Suspension marks are also visible with the naked eye, in the sense that an elongation of the orifice which probably had initially a more or less circular shape - (seara 1 cm).

Pendantiv circular conic din gresie puternic silicifiată *Highly silicified sandstone circular conic pendant*

The Cioarei-Boroșteni Cave

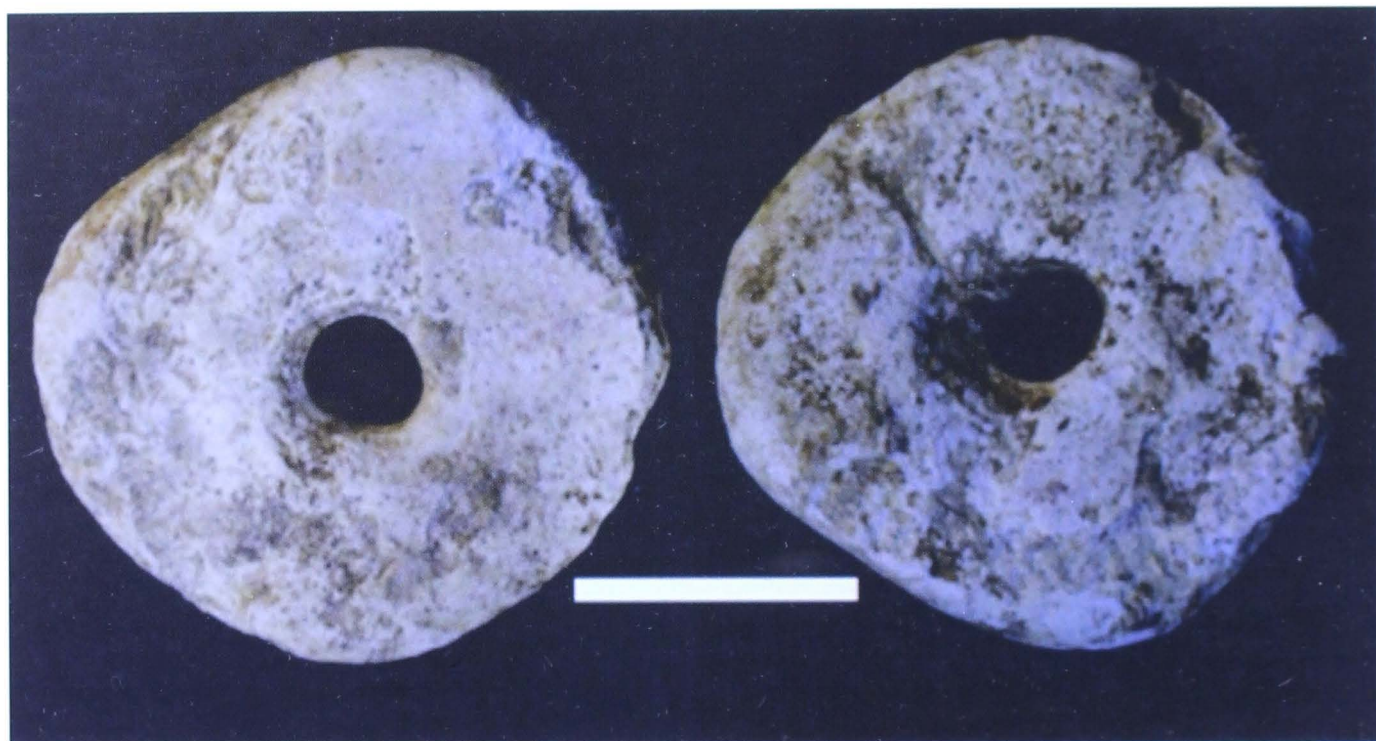
Săpăturile arheologice din anul 1996 din peștera Cioarei, în nivelul Gravetian (25.900 ± 120 - 23.570 ± 230 B.P.), aveau să ducă la descoperirea unui obiect destul de curios, de formă alungită și ușor conică, fiind decorat cu incizii circulare. La partea proximală, la 0,7 cm de capăt, a fost realizată incizia cea mai evidentă, care se desfășoară pe întreaga circumferință, iar la capătul opus apar alte două gravuri circulare cu mai puțină continuitate a inciziilor, situate la 13 mm și respectiv 7 mm de capătul mai subțire al suportului. Incizia din partea proximală, cu grosimea cea mai mare, este singura care are continuitate pe întregul contur, este mult mai profundă decât celelalte, ceea ce ne face să presupunem că nu avea neapărat un rol estetic, ci mai degrabă unul funcțional, de suspendare. Această modalitate de suspendare nu este fără precedent și îi conferă acestui obiect statutul de pendantiv. La toate acestea se adaugă și forma sa generală, care poate sugera un falus (scara=1 cm).

The 1996 archaeological excavations in the Cioarei Cave in the Gravettian level (25.900 ± 120 - 23.570 ± 230 B.P.) were to lead to the discovery of a quite curious object, of elongated and slightly conic shape, decorated with circular incisions. At the proximal part, 0.7 cm from the end, the most visible incision was made, developing on the entire circumference; at the opposite end, there are two more circular engravings with less continuity of incisions, located 13 mm and 7 mm from the thinner part of the blank. The incision in the proximal part, with the largest thickness, is the only one that has continuity on the entire outline, is much deeper than the others, which makes us assume it did not necessarily have an aesthetic value, but rather a functional role, of suspension. This manner of hanging is not without precedent and gives this object the status of pendant. To all this we may add its general shape, which may suggest a phallus (scale=1 cm).

Mărgea din marnă calcaroasă *Calcareous marl bead*

Poiana Cireşului-Piatra Neamţ

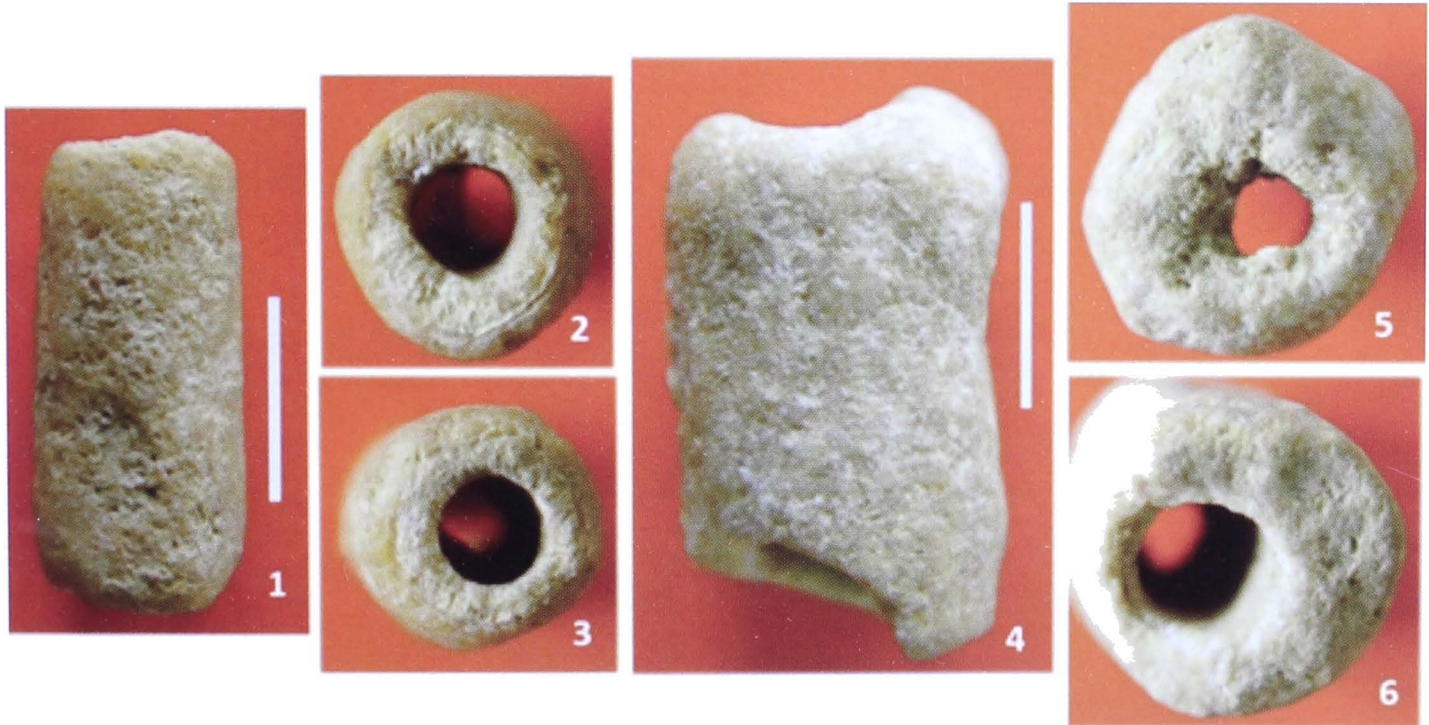

Campania de săpături din anul 2014 de la Poiana Cireşului avea să consemneze descoperirea primei mărgele în marnă calcaroasă din Paleoliticul din România. Ea fost recuperată din nivelul Gravettian I (19.320 ± 80 - 20.154 ± 97 B.P.). Orificiul este situat aproximativ în mijlocul suprafeţei şi este biconic, fiind înclinat faţă de planul mărgelei, ca urmare a încercării de a corela perforaţia din cele două direcţii. Pe cele două suprafeţe se mai păstrează porţiuni care au fost polizate, acestea fiind, de altfel, singurele care conservă încă urme slabe de ocru (scara=1 cm).

The 2014 excavation campaign from Poiana Cireşului was to record the discovery of the first bead made out of calcareous marl from the Romanian Palaeolithic. It was recovered from the Gravettian I layer (19.320 ± 80 - 20.154 ± 97 B.P.). The hole is located roughly in the middle of the surface and is biconical, tilted relative to the bead plane, as a result of the attempt to correlate the perforation from the two directions. The two surfaces still have portions that were polished which are actually the only ones that preserve vague traces of ochre (scale=1 cm).

Mărgele din stalactite *Stalactite beads*

The Cioarei-Boroșteni Cave

O primă mărgea din stalactite de tip macaroană (1-3) a fost recuperată în 1995, cu ocazia studiului faunei fosile din nivelul Gravetian (25.900 ± 120 - 23.570 ± 230 B.P.). Mărgeaua de stalactită era lipită de un os de mamifer. La cele două capete pereții sunt rotunjiți, probabil în urma utilizării. Din păcate, structura materialului nu a păstrat suficiente stigmatе în acest sens.

A doua mărgea din stalactită de tip macaroană (4-6) a fost descoperită în anul 1996 (nivelul Gravetian = 25.900 ± 120 - 23.570 ± 230 B.P.). Ea este, oricum, ceva mai voluminoasă și cu aspect mai grosier decât cealaltă mărgea de stalactită (scara = 1 cm).

A first bead made of a "soda straw" stalactite (1-3) was recovered in 1995, during the investigations of fossil fauna from the Gravettian layer (25.900 ± 120 - 23.570 ± 230 B.P.). The stalactite bead was attached to a mammalian bone. At the two ends the walls are rounded, probably due to usage (2-3). Unfortunately, the structure of the material has not preserved sufficient stigmata in this regard.

A second bead made of a "soda straw" stalactite (4-6) was found in 1996 (the Gravettian layer = 25.900 ± 120 - 23.570 ± 230 B.P.). It is however somewhat more voluminous and coarser in aspect than the other stalactite bead (scale = 1 cm).

Pandative și mărgelile din os *Bone pendants and beads*

Mărgea din os *Bone bead* **The Cioarei-Boroșteni Cave**

Este o mărgea de mici dimensiuni dintr-un os puternic fosilizat, cu profil drept și secțiune rectangulară și formă generală de "picătură". Suportul de os a fost fasonat prin raclaj și polisaj. Orificiul este unidirecțional și conservă stigmatele procesului de rotație ale utilajului litic. A fost recuperată în 1995 din nivelul Gravettian ($25.900 \pm 120 - 23.570 \pm 230$ B.P.) (scara=1 cm).

It is a small bead made of a highly fossilised bone, with straight profile and rectangular section and the general shape of a "drop". The bone blank was shaped by scraping and polishing. The hole is unidirectional and preserves the stigmata resulted from the rotation of the lithic tool. Was recovered in 1995 from the Gravettian layer ($25.900 \pm 120 - 23.570 \pm 230$ B.P.) (scale=1 cm).

Falangă de urs de peșteră perforată *Cave bear perforated phalanx*

The Cioarei-Boroșteni Cave

A fost recuperată din nivelul Gravetian ($25.900 \pm 120 - 23.570 \pm 230$ B.P.). Perforația la nivelul celor două fețe are diametrul în jur de 0,6 cm, fiind realizată dinspre ambele părți, rezultând un diametru minim de 3,2 mm. Falangele perforate pentru a fi utilizate ca podoabe prin suspendare sunt destul de rare în Gravetian, poate cu excepția a 13 falange cu decorații geometrice descoperite la Kostenki I (Rusia) (scara=1 cm).

Was recovered from the Gravettian layer ($25.900 \pm 120 - 23.570 \pm 230$ B.P.). The perforation at the level of the two faces is about 0.6 cm in diameter, having been made from both sides, with a minimum diameter of 3.2 mm resulting from it. Phalanges that were perforated in order to be used as ornaments by suspension are quite rare in the Gravettian, with the exception of 13 phalanges with geometric decorations discovered at Kostenki I Russia) (scale=1 cm).

Cochiliile de melci perforați

Perforated snail shells

Cochiliile au fost adesea transformate în obiecte de podoabă prin perforare, iar diversele stigmate ar putea fi consecința utilizării lor. Prin identificarea urmelor poate fi reconstituită și modalitatea de fixare a cochiliilor: suspendate sau cusute. Cum unele podoabe erau depuse odată cu defunctul, făcând parte din inventarul funerar, putem presupune că rolul lor se prelungea și după moartea individului. Ca mod de reprezentare, în general, cochiliile pot fi elemente de podoabă fixate pe coafuri, pe diverse obiecte vestimentare, în coliere sau inele pentru împodobirea brațelor și picioarelor. Așa cum se știe, o podoabă poate fi reprezentată fie printr-un unic pandantiv suspendat, fie inclusă într-un ansamblu de mai multe elemente diferite, atât ca materie primă, cât și ca formă sau dimensiune. Este evident că oamenii paleoliticului superior erau interesați, tot mai mult, de obiectele naturale pe care urmăreau să le transpună, conform gândirii lor, într-o idee, dându-le, astfel, un anumit sens, o formă personalizată. Recoltau cochiliile pentru a le transforma în elemente de podoabă, un criteriu al selecției fiind legat de o serie de trăsături, precum forma, dimensiunea sau culoarea. Această tendință de a colecta obiecte naturale, care atrag atenția datorită aspectului lor deosebit, aparent fără o utilitate bine definită, va depăși granițele unei simple curiozități și va căpăta o valoare simbolică.

Shells were often transformed into ornaments through perforation, and the various stigmata may be the consequence of their utilisation. By identifying the traces, one could also reconstitute the way shells were fastened: hanged or sewn. As some ornaments were deposited with the deceased, as part of the funerary inventory, we may assume that their role was preserved after the death of the individual as well. As a means of representation, shells may be in general ornament objects attached to hairdos, various garments, in necklaces or rings adorning arms and feet. As is well known, an ornament can be either represented by a single suspended pendant or included in an ensemble of several distinct elements, in terms of both the raw material and shape or size. The Upper Palaeolithic people were obviously more and more interested in natural objects they sought to turn, according to their thinking, into an idea, thus giving a certain meaning to them, a personalised shape. They harvested the shells in order to make adornment items, one criterion of selection being linked to a number of features, such as shape, size or colour. This tendency to collect natural objects which drew attention through their distinct aspect, apparently without having a well-defined utility, would go beyond a mere curiosity and get a symbolic value.

Lithoglyphus naticoides/apertus
Poiana Cireșului - Piatra Neamț

În anul 2004, prin săpăturile arheologice de la Poiana Cireșului, se descopereau primii zece cochilii de melci perforați în Paleoliticul din România (1-10). Cochilii de melcii aparțineau speciei *Lithoglyphus naticoides* și nivelului Gravetian III cu o vârstă de 26.000 B.P. În anul 2006 s-au descoperit, în același nivel Gravetian III, încă două exemplare de cochilii perforate de *Lithoglyphus naticoides* (11-12). Concentrarea pe o suprafață restrânsă a celor 12 cochilii de *Lithoglyphus naticoides* menționați a făcut să se tragă concluzia că ar putea aparține unui unic colier. Campania de săpături arheologice din anul 2016 de la Poiana Cireșului a reprezentat un real succes, în sensul că au fost descoperite 19 cochilii de melci perforați din specia *Lithoglyphus naticoides* (13-31) și 3 din specia *Lithoglyphus apertus* (36-38). În anul următor, aveau să fie recuperate 4 cochilii perforate din specia *Lithoglyphus naticoides* (32-35), iar în anul 2018 încă 6 cochilii perforate din aceeași specie (39-44). Aceasta presupune că așezarea de la Poiana Cireșului a livrat 41 de exemplare de *Lithoglyphus naticoides* și 3 de *Lithoglyphus apertus*, ceea ce reprezintă o colecție semnificativă în Gravetianul din Europa pentru aceste două specii ale genului *Lithoglyphus*.

In 2004, during the archaeological excavations from Poiana Cireșului, the first ten perforated shells from the Paleolithic in Romania were found (1-10). The snail shells belonged to the Lithoglyphus naticoides species and lay in the Gravettian III level, dated to 26.000 B.P. In 2006 two more specimens of perforated Lithoglyphus naticoides shells were also found in the same Gravettian III layer (11-12). The concentration of the 12 Lithoglyphus naticoides over a small area led to the conclusion that they might have been part of the same necklace. The 2016 campaign of archaeological excavations from Poiana Cireșului was a real success, in that 19 perforated snail shells of the Lithoglyphus naticoides (13-31) species and 3 of the Lithoglyphusapertus (36-38) species were found. The following year 4 perforated Lithoglyphus naticoides snail shells were to be recovered (32-35), and in 2018 6 other perforated shells of the same species were found (39-44). This means that the Poiana Cireșului settlement has delivered 41 specimens of Lithoglyphus naticoides and 3 of Lithoglyphusapertus, which is an important collection in the European Gravettian in terms of these two species of Lithoglyphus.

Homalopoma sanguineum
Poiana Cireșului - Piatra Neamț

În campania de săpături arheologice din anul 2016 de la Poiana Cireșului, în nivelul Gravetian III (26.000 B.P.), s-au descoperit 10 cochilii perforate din specia *Homalopoma sanguineum*. Exemplarele respective au fost găsite alături de cele de *Lithoglyphus*. *Homalopoma sanguineum* este un gasteropod de culoare roșie. În prezent trăiește în Marea Mediterană și se presupune că specia exista și în perioadele reci würmiene, iar climatul rece din acea etapă nu a determinat dispariția acestei specii. Cu privire la distanța foarte mare dintre Piatra Neamț și Marea Mediterană (circa 900 km), pentru a găsi o explicație asupra existenței cochiliilor de *Homalopoma sanguineum* în situl de la Poiana Cireșului, s-ar putea sugera cel puțin două scenarii. În primul rând ar fi de invocat existența unei rețele de schimb foarte bine organizată între comunitățile gravetiene pe traseul dintre Poiana Cireșului și litoralul Mării Mediterane. A doua supozitie presupune existența unei migrații importante dinspre litoralul nord-estic al Mării Mediterane spre nord. Toate aceste aspecte au implicații asupra originii gravetianului vechi din spațiul est carpat, în condițiile în care majoritatea studiilor au sugerat legături cu gravettianul din Europa centrală. În acest context, nu trebuie ignorate discuțiile care au existat asupra originii mediteraneene a Gravettianului.

During the 2016 archaeological excavations of Poiana Cireșului, 10 perforated shells of the Homalopoma sanguineum species were discovered in Gravettian III layer (26.000 B.P.). These specimens were found alongside of the Lithoglyphus ones. Homalopoma sanguineum is a red gastropod. It currently lives in the Mediterranean Sea and it is assumed that the species also existed in cold Würmian periods and that the cold climate in this stage did not cause the disappearance of this species. As regards the very long distance between Piatra Neamț and the Mediterranean Sea (about 900 km), at least two scenarios might be proposed to explain the occurrence of the Homalopoma sanguineum shells in the site of Poiana Cireșului. The first one would imply the existence of a very well-organised exchange network between Gravettian communities on the route connecting Poiana Cireșului to the Mediterranean coast. The second assumption presupposes the occurrence of an important migration from the north-eastern coast of the Mediterranean Sea to the north. All these aspects have implications regarding the origin of the Early Gravettian in the east-Carpathian area, given that most studies have suggested connections with the Gravettian in Central Europe. On the other hand, one should not disregard the discussions on the Mediterranean origin of the Gravettian.

***Cyclope* sp.**
Poiana Cireșului - Piatra Neamț

În nivelul Gravettian I (19.320 ± 80 - 20.154 ± 97 B.P.) de la Poiana Cireșului, prin săpăturile arheologice din anul 2015, s-a descoperit o cochilie de mele din specia *Cyclope* sp. Perforația a fost efectuată pe partea mediană a ombilicului.

*In the Gravettian I layer (19.320 ± 80 - 20.154 ± 97 B.P.) of Poiana Cireșului, the 2015 archaeological excavations revealed a snail shell of the *Cyclope* sp. The perforation was made on the median part of the umbilicus.*

***Dentalium* sp.**
Poiana Cireșului - Piatra Neamț

În anul 2015, s-a descoperit în Gravettianul I (19.320 ± 80 - 20.154 ± 97 B.P.) de la Poiana Cireșului prima și singura, până acum, mărgea de *Dentalium* sp. din Paleoliticul din România.

*In 2015, the first and only bead of *Dentalium* sp. from the Paleolithic in Romania was found in the Gravettian I (19.320 ± 80 - 20.154 ± 97 B.P.) of Poiana Cireșului.*

Potamides bicostatus
Poiana Ciresului - Piatra Neamț

În anul 2018, s-a descoperit în nivelul Gravetian I (19.320 ± 80 - 20.154 ± 97 B.P.) o cochilie perforată de *Potamides bicostatus*, ceea ce reprezintă o noutate pentru Paleoliticul din România. Este o specie fosilă care a fost menționată în depozitele atribuite Sarmatianului din podișul Moldovei. Orificiul se suprapune ultimelor trei spire, are formă alungită în urma purtării prin suspendare.

In 2018 a perforated shell of Potamides bicostatus was found in the Gravettian I layer (19.320 ± 80 - 20.154 ± 97 B.P.), which is a novelty for the Palaeolithic in Romania. It is a fossil species that has been mentioned in deposits attributed to the Sarmatian in the Moldavian Plateau. The perforation overlaps the last three whorls and is elongated due to wearing by suspension.

